

ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

МУЗИЧУК Олександр Миколайович - доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, проректор Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0001-8367-2504>

ЛУКАШ Сергій Станіславович - доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, директор Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2957-8052>

ПУРИГА Ірина Петрівна - кандидат економічних наук, Сумська філія Харківський національний університет внутрішніх справ, кафедра юридичних дисциплін (старший викладач)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5176-9520>

УДК 349.2

DOI 10.32782/NP.2023.3.20

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, запропоновано авторське визначення поняття «дисциплінарна відповідальність працівників поліції». Здійснено аналіз норм чинного законодавства, яке регулює порядок застосування дисциплінарних стягнень до поліцейських. Узагальнено, що дисциплінарна відповідальність є надважливим чинником забезпечення службової дисципліни в органах та підрозділах Національної поліції України, що в свою чергу забезпечує ефективне та якісне функціонування даного центрального органу виконавчої влади

Ключові слова: державна служба, державний службовець, дисциплінарна відповідальність, працівник, поліцейський, дисципліна, стягнення.

Постановка проблеми

Питання дисципліни є базовим при науковому осмисленні сутності служби у Національній поліції України (далі – поліції), адже закладає ті ціннісні орієнтири, моральні основи, яких має дотримуватися поліцейський. Дисципліна сприяє ефективній роботі працівників поліції, організації та виконанню службових обов'язків. Вона забезпечує стандартизацію процедур, посилює командну дисципліну, координацію дій працівників поліції під час оперативних дій і виконання спільних завдань. Дисципліна вимагає від працівників поліції дотримання правил і процедур, виконання службових обов'язків і додержання високих морально-етичних

стандартів, тобто встановлює комплекс стандартів професійної поведінки, за невиконання яких поліцейські несуть дисциплінарну відповідальність. В умовах воєнного стану, для яких характерним є ускладнення доступу громадськості до здійснення контролю за діяльністю поліції, послаблення можливостей засобів масової інформації висвітлювати широкий спектр напрямків діяльності поліції, саме на службову дисципліну покладається першочергова роль у забезпеченні високого рівня професійності поліцейських. Саме тому питання наукового осмислення дисциплінарної відповідальності працівників поліції постає наразі одним із основних та базових у науковій думці.

Стан дослідження проблеми

Окремі проблемні аспекти, пов'язані із дисципліною праці працівників поліції, у своїх наукових працях розглядали: Г.С. Іванова, О.П. Ігнатенко, М.І. Іншин, П.М. Каркач. В.С. Ковригіна, Л.В. Могілевський, О.Д. Новак, С.В. Подкопаєва, А.Ю. Подорожній, Є.Ю. Подорожній, О.М. Ярошенко та інші дослідники, які сформувавши категоріальний апарат з даної проблематики, визначали основні напрямки для подальших досліджень. У той же час виникає необхідність у проведенні більш комплексних, міждисциплінарних досліджень у даній проблематиці.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає у визначенні сутності поняття та основних особливостей дисциплінарної відповідальності працівників поліції. Для досягнення вказаної мети були поставлені наступні завдання: на основі аналізу наукових поглядів вчених з'ясувати сутність поняття «дисциплінарна відповідальність»; на основі опрацювання норм чинного законодавства розглянути особливості дисциплінарної

відповідальності досліджуваної категорії працівників.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в роботі дістала подальшого розвитку характеристика визначення поняття та особливостей дисциплінарної відповідальності працівників поліції.

Виклад основного матеріалу

Для осмислення сутності дисциплінарної відповідальності необхідно спершу звернутися до нормативно-правового закріплення даної категорії.

Специфіка виконуваних поліцією завдань обумовлює необхідність забезпечення особливого підходу щодо дисциплінарної відповідальності працівників поліції. У контексті нашого дослідження відзначимо, що стаття 19 Закону України «Про Національну поліцію» закріпила, що у разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону. А підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до поліцейських заохочень визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, що затверджується законом [1].

Зауважимо, що у науковій літературі сформувалась чимала кількість підходів щодо визначення поняття «дисциплінарна відповідальність». Так, С.М. Прилипко вказує, що «дисциплінарна відповідальність працівників є одним із видів юридичної відповідальності, що встановлена законодавством за протиправну поведінку працівника. Вона є обов'язком працівника понести покарання, передбачене нормами законодавства про працю, за протиправне невиконання чи неналежне виконання своїх трудових обов'язків» [2, с. 342].

При цьому зауважимо, що підхід дослідника не охоплює понятійно-категорі-

альне розуміння «дисципліни», під яким ми розуміємо внутрішньо усвідомлене та прийняте на основі морально-значущих цінностей, неухильне, відповідальне, точне, своєчасне, належне дотримання встановлених конкретною особою (самодисципліна), організацією, державою чи міжнародною спільнотою правил поведінки.

Акцентуємо увагу на тому, що ми запропонували авторський підхід до зазначеної дефініції, який має значний гносеологічний потенціал у гуманітарній науці, адже категорія «дисципліни», її внутрішнє розуміння знаходиться на стику права, у тому числі міжнародного права, що логічно впливає із запропонованого визначення, філософії, соціології, педагогіки в частині виховного потенціалу даної категорії в системі освіти, дослідження педагогічного інструментарію закладання дисципліни у свідомість молодшої людини. Такий підхід до категорії «дисципліна», на нашу думку, значно розширює у тому числі розуміння дисциплінарної відповідальності.

Л.Є. Виноградова та М.С. Кельман охарактеризували дисциплінарну відповідальність, як особливий, самостійний вид юридичної відповідальності, якій, безумовно, притаманні загальні ознаки юридичної відповідальності [3, с.45].

У цілому погоджуючись із позицією дослідниці, ми водночас акцентуємо увагу на тих загальних ознаках юридичної відповідальності, притаманних дисциплінарній відповідальності працівників поліції.

1. Специфічні відносини між державою та особою, яка порушила нормативно визначені правила поведінки. При цьому зауважимо, що у випадку дисциплінарної відповідальності в основі таких відносин також лежить трудовий колектив, конкретний підрозділ поліції, з встановленим на рівні законів та підзаконних нормативно-правових актів режимом несення служби.

2. Юридична відповідальність знаходить свій вияв у специфічному покаранні та застосуванні від імені держави заходів примусу. При дисциплінарній же відповідальності покарання розглядається також через призму схилення особи до більш професійного та відповідального виконання покладених на неї обов'язків.

3. Відносини закріплені нормами права, порядок вчинення дій встановлений на нормативно-правовому рівні. При цьому при дисциплінарній відповідальності можемо також виділити колектив (підрозділ поліції) як середовище акумуляції певних притаманних лише йому моральних, естетичних норм, що також відіграють значну регулюючу роль поряд із нормами права.

А.Ю. Подорожній вказує, що мета дисциплінарної відповідальності має два головні аспекти: перший полягає у забезпеченні належної дисципліни праці для подальшого забезпечення ефективного функціонування підприємства (організації, установи тощо), а тому її наявність виступає важливим превентивним заходом вчинення дисциплінарних проступків. Другий аспект полягає у застосуванні до порушника негативних заходів, що, в свою чергу, дозволяє поновлювати порушені трудові (серед іншого і службові) права та уникати негативних наслідків вчинення правопорушення, забезпечувати виховання працівника у дусі дотримання законності і дисципліни праці [4, с. 14–15].

При цьому, продовжуючи думку дослідника, можемо виділити як індивідуальну, так і загальну превенцію. При осмисленні сутності дисциплінарної відповідальності працівників поліції, на нашу думку, першочергова роль відводиться загальній превенції на рівні конкретного трудового колективу (підрозділу), системи поліції та Міністерства внутрішніх справ України загалом. Такий підхід до розуміння загальної превенції дозволяє усвідомити взаємопов'язаність елементів та ширину

системи, у рамках якої необхідно розглядати загальну превентивну функцію дисциплінарної відповідальності працівників поліції.

Таким чином, дисциплінарна відповідальність працівників поліції являє собою визначену в нормах загального та спеціального законодавства міру дисциплінарного впливу, яка може бути застосована по відношенню до поліцейського за вчинення ним дисциплінарного проступку, або іншого проступку, який не передбачено нормами адміністративного, кримінального законодавства.

Розглядаючи особливості притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників Національної поліції України, слід звернути увагу на види дисциплінарних стягнень, серед яких відзначимо: До поліцейських можуть застосовуватися такі види дисциплінарних стягнень: 1) зауваження; 2) догана; 3) сувора догана; 4) попередження про неповну службову відповідність; 5) пониження у спеціальному званні на один ступінь; 6) звільнення з посади; 7) звільнення зі служби в поліції. До курсантів (слухачів), які проходять навчання у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, крім видів дисциплінарних стягнень, визначених цією статтею, застосовується дисциплінарне стягнення у виді призначення поза чергою в наряд - до п'яти нарядів [5].

При цьому однією з ключових особливостей дисциплінарної відповідальності працівників поліції пропонуємо вважати специфічну роль, яка покладена на безпосереднього керівника працівника поліції. Саме від дій останнього, виховної роботи з особовим складом, відповідального проведення відповідних інструктажів часто залежить стан дисципліни в підрозділі поліції. На наше глибоке переконання, саме безпосередній керівник, а не відповідні

перевірки, контролюючі органи має виявляти дисциплінарні проступки на місцях.

Варто також відзначити, що в Законі України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України», зокрема статтею 29, було визначено особливості застосування дисциплінарних стягнень у період дії воєнного стану. У разі встановлення за результатами службового розслідування в діях поліцейського дисциплінарного проступку видається письмовий наказ про застосування до нього одного з видів дисциплінарного стягнення з урахуванням особливостей, визначених цією статтею. Дисциплінарні стягнення застосовуються в порядку зростання від менш суворого, яким є зауваження, до більш суворого - звільнення зі служби в поліції. Дисциплінарне стягнення у виді пониження у спеціальному званні на один ступінь не застосовується до поліцейських, які мають первинне спеціальне звання рядовий поліції [5].

Тож, до особливостей дисциплінарної відповідальності працівників Національної поліції слід віднести:

- є інститутом не лише трудового а й службового права;
- наявність особливого переліку підстав та умов настання дисциплінарної відповідальності;
- службове розслідування проводиться спеціально уповноваженими суб'єктами, які формуються та здійснюють свою діяльність у встановленому законом порядку;
- порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності регулюється нормами загального та спеціального законодавства, а відтак, його ключовим принципом є єдність та диференціація правового регулювання;
- існування широкого кола дисциплінарних стягнень, які можуть застосовуватись до особи, яка вчинила дисциплінарний проступок.

Література

Висновок

Таким чином, проведене наукове дослідження дає змогу констатувати, що дисциплінарна відповідальність є надважливим чинником забезпечення службової дисципліни в органах та підрозділах Національної поліції України, що в свою чергу забезпечує ефективне та якісне функціонування даного центрального органу виконавчої влади. Зазначена проблематика потребує подальшого наукового осмислення на міждисциплінарному рівні, зокрема аналізу особливостей службової дисципліни працівників поліції в умовах воєнного стану, ролі безпосереднього керівника в ході виявлення дисциплінарних проступків у цей період.

1. Про Національну поліцію / Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv> (дата звернення 02.05.2023).

2. Трудове право : підручник / В. В. Жернаков, С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко та ін. ; за ред. В. В. Жернакова. Харків : Право, 2012. 496 с.

3. Виноградова Л.Є. Дискусійні питання відповідальності суддів// *Вісник Верхов. Суду України*. 2004. № 7(47). С. 45-46.

4. Подорожній А. Ю. Організаційно-правові засади притягнення працівників до дисциплінарної відповідальності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2018. 20 с.

5. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України / Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19/conv#Text> (дата звернення 10.05.2023).

АНОТАЦІЯ

З'ясовано, що дисциплінарна відповідальність працівників Національної поліції України представляє собою визначену в нормах загального та спеціального трудового законодавства міру дисциплінарного впливу, яка може бути застосована по відношенню до поліцейського за вчинення ним дисциплінарного проступку, або іншого проступку, який не передбачено нормами адміністративного та/або кримінального законодавства.

Констатовано, що дисциплінарна відповідальність є надважливим чинником забезпечення службової дисципліни в органах та підрозділах Національної поліції України, що в свою чергу забезпечує ефективне та якісне функціонування даного центрального органу виконавчої влади.

До ключових особливостей дисциплінарної відповідальності працівників Національної поліції було віднесено: є інститутом не лише трудового а й службового права; наявність особливого переліку підстав та умов настання дисциплінарної відповідальності; службове розслідування проводиться спеціально уповноваженими суб'єктами, які формуються та здійснюють свою діяльність у встановленому законом порядку; порядок притягнення до дисциплінарної відповідальності регулюється нормами загального та спеціального законодавства, а відтак, його ключовим принципом є єдність та диференціація правового регулювання; існування широкого кола дисциплінарних стягнень, які можуть застосовуватись до особи, яка вчинила дисциплінарний проступок.

Ключові слова: державна служба, державний службовець, дисциплінарна відповідальність, працівник, поліцейський, дисципліна, стягнення.

SUMMARY

It was found that the disciplinary responsibility of the employees of the National Police of Ukraine is a measure of disciplinary influence defined in the norms of general and special labor legislation, which can be applied to a police officer for committing a disciplinary offense, or another offense that is not provided for by the norms of administrative and/or or criminal law.

It was established that disciplinary responsibility is an important factor in ensuring official discipline in the bodies and units of the National Police of Ukraine, which in turn ensures the effective and high-quality functioning of this central body of executive power.

Among the key features of the disciplinary responsibility of the employees of the National Police were: it is an institution not only of labor but also of service law; the presence of a special list of grounds and conditions for disciplinary liability; the official investigation is conducted by specially authorized entities, which are formed and carry out their activities in accordance with the procedure established by law; the procedure for bringing to disciplinary responsibility is regulated by the norms of general and special legislation, and therefore, its key principle is the unity and differentiation of legal regulation; the existence of a wide range of disciplinary sanctions that can be applied to a person who has committed a disciplinary offense.

Key words: public service, public servant, disciplinary responsibility, employee, police officer, discipline, penalty.